

LUCIAN BLAGA AND THE OPEN MYSTERY OF THE ORIGIN

Dorin Ștefănescu

Prof., PhD, “Petru Maior” University of Tîrgu-Mureș

Abstract: In Blaga's poetry, intuition never stops in the impossible without vision. Because it intuits deeply, it discerns in the middle of its hiding that what hides itself and announces the possible beginning. It is about a hidden place “with window” or an open mystery, because its sign hides itself in the light of the sight, signifying and showing something unforeseen. It is, in the world of the poem, the wonder through which one can see further, the unapparent as a configuration of an original scene.

Keywords: Lucian Blaga, mystery, origin, image, unapparent

Minunea prin care se vede

Ce se dă în ascunderea celor ce nu apar în culorile lumii, nu ajung la manifestarea lor în ființa limbajului? Întrezărim și aici donația inversă a inaparentului, darul tăcut al ființării care își începe lucrarea? Dar începutul este abia posibilul, pragul nevăzut al unei originări. Nicio imagine nu pare să se profileze pe ecranul opac al acestei absolute învăluirii, căci „iată e noapte fără ferestre-n afară”, iar „tenebrele n-au capăt,/ lumina n-are înviere”.¹ În poezia lui Lucian Blaga intuiția nu se oprește însă niciodată în imposibilul necreator de viziune; tocmai pentru că intuiește adânc, ea sesizează în miezul ascunderii *ceea ce se ascunde și ființează* în ascuns, „vraja nepătrunsului ascuns/ în adâncimi de întuneric”.² Deși nepătruns – cu gândul, cu vederea – , ascunsul dă semn în noaptea ființării, vestește discret posibilul început. Nu se închide prin urmare în nemanifestabilul absolut, ci este el însuși deschiderea prin care absolutul

¹ Lucian Blaga, *Psalm*, în vol. *În marea trecere* (1924); *Inima mea în anul...*, ciclul *Vârsta de fier* (1940-1944), în vol. *Poezii*, Editura pentru literatură, București, 1962.

² *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, în vol. *Poemele luminii* (1919). Ceea ce se ascunde în numinozitate are natura fenomenelor originare care „nu se revelează intelectului ca abstracțiunii, ci intuiției” (*Fenomenul originar*, în Lucian Blaga, *Zări și etape*, Ed. Minerva, București, 1990, p. 117). Blaga vorbește despre artă ca revelație intuitivă a misterului („arta este încercarea de a converti misterul pe un plan de intuiție”, intuiția „năzuind să devină revelatoare”), despre „plenitudinea intuitivă” a poeziei, respectiv – din punctul de vedere al aprecierii operei de artă – despre „cuprinderea intuitivă” a gustului estetic și despre „critica imanentă” posibilă prin intuiție (cf. *Artă și valoare*, în Lucian Blaga, *Opere 10. Trilogia valorilor*, Ed. Minerva, București, 1987, pp. 547, 548, 561, 585).

începe să semnifice, încolțește în miezul neființei, făcându-le pe cele ce nu sunt încă să fie, așa cum „sămânța mirabilă/ ce-nchide în sine supreme puteri” ascunde „un cer de înaltă lumină”.³ Dă de văzut acest *ascuns în deschidere* – acest *mister deschis* – de vreme ce semnul pe care îl face se ascunde la vedere, semnifică și arată ceva de neprivit? „Micul incendiu/ ascuns în inima brândușei de toamnă”⁴ este imaginea voalată care arată nearătându-se; fără să fie prezentă, nu e nici absentă întru totul. Deschiderea e chiar această distanță a posibilului între prezență și absență, loc al semnificabilului ce se dezvăluie în propria învăluire de sine. Doar astfel strălucirea sa este lucrătoare, căci semnificarea nu e doar arătătoare a originarului, ci și creatoare a ceea ce prin el devine posibil. El nu poate fi scos din ascunderea pe care o deschide, dar luminează facerea însăși, creșterea prefigurată, face „să-nalțe tăcutele seve-n lumină”.⁵ Astfel încât „rămâie, ah toate, în umbră./ Învoaltă minunea lor sumbră// Să crească sub stea năzdrăvană./ Lumină sunt, inimă, rană”.⁶ Ceea ce se deschide nu dă nimic de văzut în ascunsul originar al ascunderii; nu se întrevede – nu ia trup – decât *minunea* devenirii, frumusețea ne-spūsă a întrupării poetale: „o priveliște de noapte/ negrăită”.⁷

Nu e acesta posibilul întredeschiderii, cel care – fără să se arate – arată spre ceea ce va fi? „Puterile păsărești au arătat în triumphiuri/ spre ținte luminoase”⁸; ceea ce e arătat nu e văzut; nicio intenționalitate nu animă arătarea; pur și simplu ceea ce nu se arată arată ceea ce este deja posibil, forma luminoasă înscrisă de la început în ceea ce nu este decât în perspectiva sfârșitului. Adică „latente-n pulberi aurii/ păduri ce ar putea să fie”, căci „sunt cu puțință și un asemenea foc,/ și asemenea arderi”.⁹ Potența semnificantă nu înseamnă însă doar înscriere a ființării pe calea ființei, ci și „potența unui mister revelator”,¹⁰ facerea de sine, creșterea în adâncul naturii predispusă la prefacere. Ceea ce deja *poate* stă în așteptare, așteaptă posibila zămislire „supt ceruri cari încă nu s-au clădit”, „un cer chemător și necucerit”.¹¹ Puterile – „în ipostază de boabe” – semnifică înainte ca rostirea să dea glas, aspiră la ființa lor cerească, iar tensiunea acestui avânt creator este lumină, dă strălucire întregului parcurs încă nestrăbătut. Întrevăzutul este deocamdată imaginea clar-obscură a perspectivei, nelămuritul unui semn

³ *Mirabila sămânță*, în vol. *Poezii* (1962).

⁴ *Cuvinte către fata necunoscută din poartă*, în vol. *Nebănuitele trepte* (1943).

⁵ *Mirabila sămânță*, în ed. cit.

⁶ *Încântare*, în vol. *Nebănuitele trepte*.

⁷ *Fântânile*, ciclul *Vârsta de fier*, în vol. *Poezii*, ed. cit.

⁸ *Am înțeles păcatul ce apasă peste casa mea*, în vol. *În marea trecere*.

⁹ *Cântecul focului*, ciclul *Corăbii cu cenușă*, în vol. *Poezii*, ed. cit.

¹⁰ *Geneza metaforei și sensul culturii*, în Lucian Blaga, *Opere 9. Trilogia culturii*, Ed. Minerva, București, 1985, p. 391.

¹¹ *La cumpăna apelor; Sat natal*, în vol. *La cumpăna apelor* (1933).

aparent-disparent: „Calea lactee abia ghicită se pierde/ scrisă în noapte fierbinte și calmă”; „un astru/ văzut – nevăzut, în albastru”¹² călăuzește imposibila apariție a ceea ce totuși începe, se așază într-un început nevăzut.

Stă chiar în natura diafanului să facă posibil – vizibil-invizibil – semnul arătător prin transparența lucrurilor, străbătător „în simplu albastru, în simplă lumină”.¹³ Cu alte cuvinte, o distanță nevăzută care dă de văzut, în ascunsul străluminat, deschiderea lăuntrică a manifestării. Căci calea lactee abia ghicită, astrul incert nu strălucesc în cuvântul poemului, ci în necuvântul ce răsare – minune a întunericului – în urma reducăiei fără rest a oricărei apariții.¹⁴ În lumina lumii, el e nevăzut și neauzit, ca și în soarele orbitor ce inundă corpul unui poem în peisajul explicit al vizării. Faptul său de a apare, întrețesut în pânza trupului poetal, pro-pune ivirea învăluită a inaparentului ce vine de departe.¹⁵ De aceea, „În bolta înstelată-mi scald privirea – / și știu că și eu port/ în suflet stele multe, multe,/ și căi lactee,/ minunile-ntunericului./ Dar nu le văd,/ am prea mult soare-n mine/ de-aceea nu le văd./ Aștept să îmi apună ziua/ și zarea mea pleoapa să-și închidă,/ mi-aștept amurgul, noaptea și durerea,/ să mi se-ntunece tot cerul/ și să răsară-n mine stelele,/ stelele mele,/ pe care încă niciodată/ nu le-am văzut”.¹⁶ Poemul comprimă în expresia sa stilizată procesul subtil al ex-punerii imaginii transparente în *contre-jour*, dezvoltarea în negativ sau prin estomparea ecranului mundan pe care ea își proiectează efigia răsfrântă.

Ce se vede ieșind din ascundere este imaginea tremurată a ogindirii în primordial, în pre-ființial, în „ape,/ din care curcubeul/ își bea frumusețea și neființa”.¹⁷ „Mugurul de lumină” nu e atât o imagine, cât mai curând profilul unei epure a imaginii. Felul în care ceva începe, apare și se dă semnificării vorbește de la sine despre faptul că „orice-nceput se vrea fecund”,

¹² Hotar, în vol. *La cumpăna apelor*; Alean, în vol. *La curțile dorului* (1938).

¹³ Poetul, în vol. *Nebănuitele trepte*.

¹⁴ Ceea ce Blaga numește „corpul sensibil al cuvântului”, ca element constitutiv prin sonoritatea, ritmul, așezarea și structura sa concretă, reprezintă „densitatea intuitivă a cuvântului”, de fapt – în accepția noastră – corpul poetic văzut ca semn lingvistic în structura sa bivalentă semnificat – semnificat; astfel încât „mijloacele sensibile” ale poeziei „țin de natura cuvântului, privit atât ca un corp sonor în sine, cât și ca un purtător de semnificații” (*Artă și valoare*, în *op. cit.*, pp. 548, 600, 605).

¹⁵ Așa cum, în poemul *Lumina* (vol. *Poemele luminii*) „orbitoarea lumină de-atunci” subîntinde revelator toate celelalte imagini textuale. Este o „valoare de origine” (Gaston Bachelard, *La poétique de l'espace*, Quadrige / PUF, Paris, 1981, p. 8) care – deși vine de departe – nu vine din trecut, ci survine în chiar clipa intuirii apariției sensibile drept *altceva* absolut nou. Deodată, această lumină nu mai e orbitoare de vreme ce apare ca lumină de atunci care face imagine *acum*, arătându-se prin ceea ce spune sensul creației (divine sau poetice). Arătându-se ca lumină care nu se pune pe sine în vedere, ea arată și spune ceva: *pune în lumină*. Tritem la interpretarea acestui poem în cartea noastră *Înțelegerea albă. Cinci studii de hermeneutică fenomenologică*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2012, pp. 184-187.

¹⁶ *Mi-aștept amurgul*, în vol. *Poemele luminii*.

¹⁷ *Autoportret*, în vol. *Nebănuitele trepte*.

procesând din „obârșiile-izvoare”.¹⁸ Ceea ce izvorăște nesecat „între floare și poamă” face posibil peisajul transparent al unei necurmăte faceri.¹⁹ Creația înseamnă ascensiune, relief ce se înalță în adânc ridicând întregul poem: „florile/ spre alte foarte înalte poieni tânjind/ mai invocă și-acum/ lumina ta fără de nume”.²⁰ *Între* ceea ce se dă ca început al nepătrunsului ascuns – sămânță mirabilă – și ceea ce se deschide în floare și apoi în fruct, câmpul revelației posibilului ia trup de lumină. „Mirajul unui dulce fruct” căzut „neașteptat în palme – dar”²¹ nu arată mai mult decât survenirea luminii; nu apariția în lumină a unui decor devenit vizibil, ci luminarea în sine, donația non-intențională a transparenței care *se arată*: „Ce arătare! Ah ce lumină!/ Stea alb-a căzut în grădină, // necăutată, neașteptată”; „Și azi, dintr-odată, neașteptat, acest răsărit./ Ce cântec nemăsurat!/ Ca unui orb vindecat/ lumea-n lumină mi s-a lărgit”.²² Lumea lărgită e noua lume pe care poemul o face cu puțință; brusca survenire a luminii creează tot ceea ce începe să semnifice altfel, să-și arate adâncul, să-și deschidă ascunsul.

Acum, în această stare de revelare nemărginită, totul se așază „în slujba luminii” prin care se poate vedea nelimitat („până în cele din urmă margini privim”), se reazăză în perspectiva deschisă a originarului („mă-ntorc de acum spre / vatra-n lumină”).²³ Lumea lărgită care se arată, iluminată de steaua albă a imaginii revelatoare, e a cântecului fără cuvinte, a rostirii fără rostit care își slăvește noul chip ce transpare prin corpul evanescent al materiei: „Dacă lumina ar cânta/ vărsându-și puzderia,/ noi am vedea cum cântecul/ consumă materia”.²⁴ E o lume de culori, de sunete și de semne, „culori luminate, doar ele destăinuite trepte și har”, care își oferă imaculata frumusețe a transparenței: „Albă frumusețe tu, fără apunere,/ pustietoare minune tu”.²⁵ Aceasta este *minunea prin care se vede* „către limanul dincolo de fire”, „către cele nevăzute/ -n marea noapte”,²⁶ căci arătarea ei face posibilă o altă arătare spre care ea duce – *transmite* – vederea.²⁷ „Lutul diafan” e noul trup de lumină, „un senin veșmânt” prin limpezimea căruia se poate vedea minunea unei iviri deja posibile, ființarea inaparentă a

¹⁸ *Risipei se dedă florarul*, ciclul *Corăbii cu cenușă*; *Nu sunt singur*, ciclul *Vârsta de fier*, în vol. *Poezii*, ed. cit.

¹⁹ Facere ce exprimă „năzuința formativă” (*nisus formativus*) la modul ei stihial (elementarizant), tendința de a afla forma originară ce hrănește începutul și dezvoltarea unei creații. Cf. *Orizont și stil*, în Lucian Blaga, *Opere* 9. *Trilogia culturii*, ed. cit., pp. 156-175.

²⁰ *Pe multe drumuri*, în vol. *Nebănuitele trepte*.

²¹ *Solstițiul grădinilor*, ciclul *Corăbii cu cenușă*, în vol. *Poezii*, ed. cit.

²² *Cerească atingere*, în vol. *La cumpăna apelor*; *Schimbarea zodiei*, în vol. *Nebănuitele trepte*.

²³ *Rune*, în vol. *La cumpăna apelor*; *Ioan se sfășăie în pustie*, în vol. *Lauda somnului* (1929); *Arhanghel spre vatră*, în vol. *La cumpăna apelor*.

²⁴ *Suprema ardere*, ciclul *Corăbii cu cenușă*, în vol. *Poezii*, ed. cit.

²⁵ *Mirabila sămânță*, în vol. *Poezii*, ed. cit.; *Veghe*, în vol. *Nebănuitele trepte*.

²⁶ *Echinocțiu de toamnă*; *Götterdämmerung*, ciclul *Vârsta de fier*, în vol. *Poezii*, ed. cit.

²⁷ Imagine care „este doar absorbită de alt tot mai vast, din partea căruia ea primește un reflex de nouă semnificație” (*Geneza metaforei și sensul culturii*, în *op. cit.*, p. 389).

neascunderii diafane: „Ca-n ape făr prunduri, fabuloase, reci/ arzând se văd minuni – prin lutul purpuriu”.²⁸

Ce rămâne în vedere

Imaginea transparentă e deschisul inaparentului sau, altfel spus, vălul străveziu în care inaparentul se dezvăluie și prin care răzbate posibilul unui semnificabil întrupat poetal. Din perspectiva ascunsă a posibilului totul e mai întâi închidere, acoperire a sensurilor, așa cum se configurează această scenă originară în poemul *Pe ape* (vol. *În marea trecere*). Ascunsul însă nu e unul negrăitor, închis sub sticla mată a morții.²⁹ El adăpostește grăunțele vieții, plămada din care se va naște noua făptură. Imaginile creației, întruchipări ale înaltului inaccesibil, nu se arată decât în miezul unei radicale decreații, pe fundalul umbrit al sfârșitului diluvian: „Porumbii mi i-am slobozit/ să-ncerce pajiștea cerului,/ dar sfâșiați de vânturi/ se-ntorc înapoi. Pe vatra corăbiei/ inima mi-o-ngrop subt spuză/ să-și țină jăratecul. Paserea focului/ nu-mi mai fâlfâie peste pereți./ Dănuie veșnic potopul”. Pajiștea cerului și pasărea focului nu își conturează prezența; dar tocmai absența le decupează fulgurant în văzduhul acestei peșteri platoniciene. Dimpotrivă, cele ce apar abia par pe ecranul lumii spălat de ape; ele nu sunt decât umbrele iluzorii ale potopului eshatologic. Zborul frânt al porumbilor sfâșiați de vânturi, focul stins care nu mai fâlfâie peste pereți nu arată nimic din ceea ce ar putea fi, ci doar ceea ce nu este, imposibila deschidere a posibilului. Deja neființare, „un fagure sterp” este ultima emblemă a ceea ce a fost, trecut din care sensul nu se mai poate hrăni. Or ceea ce a trecut trebuie jertfit, lăsat pururi neființei; ființarea – dacă este să fie – nu poate avea drept temeii dispariția, și totuși ea se ivește numai din ceea ce dispare și o face cu puțință. De aceea „jertfa subt semnul înalt/ al curcubeului magic” se pune în lucrarea unui nou început. Suprasemnificarea sub care se așază nu e doar semn chemător, ci și arătător al perspectivei unei alte vederi. Fără să o realizeze cu adevărat, el instituie calea posibilei deschideri, tot așa cum ochiul „profetic deschis/ e singura veste prin neguri”. Cufundarea în nevăzut, dispariția tuturor celor care – precum muntele Ararat – rămân „de-a pururi fund de ape,/ tot mai adânc,/ tot mai pierdut/ fund de ape” nu înseamnă stingerea în sfârșit. Ele par să dea eclipsării un sens *nesfârșit*. Nu e oare cel pe care – în ochiul prevăzător – inaparentul îl deschide în ascunsul cel mai adânc?

²⁸ *Viziune geologică*, în vol. *Nebănuitele trepte; Vară de noiembrie; A fost cândva pământul străveziu*, ciclul *Corăbii cu cenușă*, în vol. *Poezii*, ed. cit.

²⁹ Nu e „sombra încâlceală în care ființarea se ascunde, sustrăgându-se înțelegerii” (Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 101).

Un poem al deschiderii vizionare – diafane – este, în schimb, *La curțile dorului*. Aici deschiderea e împlinită, împărtășită vederii. Totuși e încă așteptare, veghe străluminată de posibilă venire a unui timp creator. Până atunci, „aurorele încă/ se mai aprind, și-așteptăm. Așteptăm/ o singură oră să ne-mpărtășim/ din verde imperiu, din raiul sorin”. În ciuda timpului neașteptat care cerne „o pulbere albă”, timp mai e, pentru așteptare și împărtășire. Ba chiar abia acum timpul poate da sens așteptării, cât încă lumina mai aprinde sevele vegetale iar raiul solar le cuprinde pe toate. Ce se așteaptă, de data aceasta într-un potop de lumină, în zăbovirea senină într-o lume care nu e a noastră, căci „Cu linguri de lemn zăbovim lângă blide/ lungi zile pierduți și străini./ Oaspeți suntem în tinda noii lumini/ la curțile dorului. Cu cerul vecini”? Lume străină în care ne pierdem, și totuși lume în care putem aștepta, ne putem regăsi ca în propria noastră lume. Nu e aceasta tocmai lumea poemului, nelumea poetală³⁰ în care intrăm ca într-o zăbovire cu noi înșine, cu netimpul unui dor nespus? Ceva luminează dar nu suntem în lumină, abia „în tinda luminii”; suntem „cu cerul vecini” și totuși nu ne împărtășim cerului, doar „oaspeți” la curțile dorului. Ce să însemne această stare de beatitudine ambiguă, de așteptare a unei împărtășiri amânate? „Așteptăm să vedem prin colonne de aur/ Evul de foc cu steaguri pășind”; nu suntem de-ai locului, după cum nu suntem nici de-ai timpului; luăm loc – locuim – în alt timp în această lume fără de timp. În „evul de foc” triumful nostru e efemer, iar ceea ce ni se arată nu ni se dă decât în timpul așteptării. Zăbovim așteptând să vedem; *prin* columnele de aur așteptăm, zăbovind în vedere. Dar ceea ce e astfel împărtășit rămâne în vedere, iar atunci „Din când în când câte-o lacrim-apare/ și fără durere se-ngroașă pe geană./ Hrănim cu ea / nu știm ce firavă stea”. Să fie această rămânere în vedere chiar imaginea ce o deschide, și a cărei lumină, întrevăzută o clipă, o mistuie în așteptare?³¹

Bibliografie

Bachelard, Gaston, *La poétique de l'espace*, Quadrige / PUF, Paris, 1981

Blaga, Lucian, *Poezii*, Editura pentru literatură, București, 1962

Blaga, Lucian, *Zări și etape*, Ed. Minerva, București, 1990

³⁰ De fapt, cum spune Blaga, o „simili-lume”, un *cosmoid* specific operei de artă: „O operă nu este, deci, un « simbol » al lumii totale, sensibile, și nu-și primește valoarea ca un reflex, de la totalitatea lumii sensibile. O operă de artă este un cosmoid, o lume specială, de intenții revelatorii și care tinde a se substitui lumii sensibile” (*Geneza metaforei și sensul culturii*, în *op. cit.*, pp. 430, 432, n. 1).

³¹ Un posibil răspuns la această întrebare îl dă Blaga însuși atunci când vorbește despre distanța necesară – „frână transcendentă” – ce separă creația culturală de misterul absolutului. „Căci între absolut și noi se intercalează totdeauna metaforismul nostru revelator (...) care ne *izolează de absolut*” (*Artă și valoare*, în *op. cit.*, p. 531). Revelarea fiind astfel metaforic limitată, vederea rămâne în așteptarea mistuitoare a unei lumini care nu se dă artei decât în distanța (izolarea) unei *imagini*.

- Blaga, Lucian, *Opere 9. Trilogia culturii*, Ed. Minerva, București, 1985
- Blaga, Lucian, *Opere 10. Trilogia valorilor*, Ed. Minerva, București, 1987
- Heidegger, Martin, *Originea operei de artă*, Ed. Humanitas, București, 1995
- Ștefănescu, Dorin, *Înțelegerea albă. Cinci studii de hermeneutică fenomenologică*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2012